

LÍNH MỚI TÒ TE

LS. NGUYỄN HỮU THỤY

Lính mới tò te là những người lính mới nhập ngũ. Bài học đầu tiên của người lính là tập đi, tập đứng, mà quân đội gọi là cơ bản theo điển. Đi đứng đúng nhịp theo điệu kèn tò te của khúc nhạc quân hành. Tôi liên tưởng đến những luật sư tập sự mới vào nghề như những người lính mới tò te.

Ngày mới được nhận vào một văn phòng luật sư, tôi phấn khởi đi sắm một cái cặp da mới để đựng hồ sơ và đi may một cái áo luật sư. Ở Sài Gòn dạo đó, theo chỗ tôi được biết, chỉ có hai chỗ may áo luật sư, một tiệm ở đường Phan Đình Phùng và tiệm Fouquier ở đường Bonard sau này là đường Lê Lợi. Tiệm ở đường Phan Đình Phùng mới có sau này còn tiệm Fouquier đã có lâu đời. Các luật sư danh tiếng đều may áo ở tiệm Fouquier. Tôi chọn tiệm Fouquier cho đúng tiêu chuẩn một cái áo luật sư. Cái tauze đầu đời mặc vào trông cũng có vẻ một một luật sư. Tôi mãn nguyện với chính mình.

Công việc đầu tiên của các luật sư tập sự là được chủ văn phòng dẫn đi chào các thẩm phán từ tòa trên đến tòa dưới rồi những vị trong luật sư đoàn, từ thử lãnh đến các vị trong hội đồng luật sư và các luật sư thâm niên. Công việc đi chào mất khá nhiều thì giờ nên nhiều văn phòng rất ngại nhận luật sư tập sự.

Sau khi tuyên thệ, vụ án đầu tiên tôi đảm nhiệm là một vụ chỉ định, biện hộ cho một cô gái mãi dâm. Mới ra trường mà, nên hình luật đặc biệt còn thuộc lắm. Muốn buộc tội một người hành nghề mãi dâm thì phải có hai nhân viên công lực khác nhau làm chứng. Trong phiên tòa ấy, với đầy lòng tự tin, mình cứ theo sách vở mà biện hộ hùng hồn. Sau khi nghe tôi cãi, ông tòa này rất ôn tồn gọi bị can là con và nhẹ nhàng hỏi:

- Thế thì sau khi được về con có làm nghề mãi dâm này nữa không?

- Dạ thưa ông tòa có ạ.

Tòa phạt. Thế là công biện hộ của mình thành công cốc. Tôi chỉ nghĩ đến trường hợp chống lại sự buộc tội một gái mãi dâm mà quên mất trường hợp thân chủ nhận tội.

Từ thất bại đầu đời tôi mới biết những năm học ở trường luật chỉ dạy cho tôi biết cách tra cứu sách luật, tìm kiếm những luật điểm và án lệ cần thiết. Cái áo luật sư giúp cho phiên tòa thêm vẻ trang nghiêm cần thiết, nhưng cái áo luật sư không làm nên người luật sư. Không phải chỉ biết luật là đủ và còn phải chuẩn bị mọi mặt, từ tiếp xúc với thân chủ và mọi tình huống có thể xảy ra trong phiên tòa, trước hết là phải học đức khiêm cung để không chủ quan.

Sau một thời gian, luật sư chủ văn phòng thấy tôi cũng có vẻ vững vàng rồi liền giao cho cãi một vụ đại hình. Một vụ cố sát.

Nhiều khi sự thận trọng qua đáng cũng làm hỏng việc. Sau mấy phiên xử, trong một buổi, nhân viên tòa án dọn tang vật ra phòng xử thì để lạc mất đầu đó con dao tang vật. Vì thiếu tự tin tôi quay ra hỏi vị đồng nghiệp thâm niên cùng biện hộ trong vụ này là mình phải làm đối tranh có phải không? Vị đồng nghiệp không trả lời tôi, đứng phắt ngay dậy phản đối việc tiếp tục phiên tòa mà không có con dao tang vật. Rút cục là tòa phải đình để cho nhân viên tòa án tìm cho ra con dao tang vật trước khi tái nhóm. Chuyện chẳng có gì lớn lao lắm nhưng cũng làm cho tôi mất điểm với thân chủ.

Một công việc thường nhật của các luật sư tập sự là đi role. Tôi chẳng biết tiếng Việt nam đi role là gì nhưng nói đến đi role thì luật sư nào cũng biết, tức là trong những phiên dân sự, xin tòa đình để trả lời lý do của đối phương hay xin tòa nghị án. Công việc chỉ giản dị có thể nhưng khá mất thì giờ vì phải chờ đợi đến lúc nội vụ được gọi ra chỉ để xin đình hay nghị án. Vì công việc mất thì giờ như thế nên các luật sư thường gửi nhau đi role dùm. Tuy nhiên có những phiên tòa mà luật sư đi role dùm có thể bị rắc rối. Đó là những phiên tòa của những ông chánh án thuộc hồ sơ như hồi tôi tập sự, ông Chánh nhất Lê Tài Triển rất thuộc hồ sơ. Khi luật sư xin đình để trả lời lý do, sẽ bị hỏi tại sao đình và chất vấn

những chi tiết trong hồ sơ. Đi role dùm đâu có biết chi tiết của hồ sơ để mà trả lời. Do đó những ai nhờ đi role dùm phiên tòa của cụ Triển tôi đều từ chối.

Theo nguyên tắc thì sau hai năm, luật sư tập sự mới được quyền thay luật sư thực thụ để tạm thời quản trị văn phòng, nhưng tôi mới tập sự được một năm thì chủ văn phòng có việc bận phải đi xa trong một tháng và giao cho tôi trông coi. Tôi gồng mình nhận luôn nhiệm vụ. Thế là văn phòng chỉ có tôi và mấy người thư ký để xoay sở mọi chuyên. Tôi làm lý đoán và đưa sang một luật sư quen ký dùm rồi gửi đi. Trong những ngày này tôi nhớ văn phòng tôi đã thắng một vụ án dân sự khá lớn nhưng bên đối phương lại làm đối tranh thủ tục nên mãi không đòi được tiền cho thân chủ. Bởi vậy sau khi làm thủ tục phát mãi năm căn nhà của đối phương xong, tôi yêu cầu thân chủ của luật sư đối phương trả tiền. Họ đề nghị trả tiền bằng chi phiếu ngân hàng. Vì thiếu kinh nghiệm, tôi sợ bên đối phương lại dùng một thủ tục nào mà tôi không biết để trì hoãn việc thân chủ tôi lấy được tiền nên tôi yêu cầu chỉ nhận tiền mặt. Nếu quá giờ đã định, không nhận được tiền thì tôi sẽ yêu cầu chưởng khế tiến hành thủ tục đấu giá năm căn nhà của đối phương. Báo hại thân chủ của đối phương đã phải lễ mễ ôm một va-li bạc đến để trả cho thân chủ của văn phòng tôi. Nguyên màn đếm tiền cũng mất cả buổi sáng.

Văn phòng tôi có nhận một hồ sơ mà chủ văn phòng tôi đã thấy là khó thắng. Đi tham khảo với các đồng nghiệp, vị nào cũng lắc đầu. Tôi nói để tôi thử xem sao. Hồi đó, năm 1964, những ngày đầu của nền Đệ nhị cộng hòa, quốc hội ban hành một loạt những bộ luật mới. Mày mò tìm kiếm trong những luật mới ban hành, thấy một luật điểm khác với án lệ của luật cũ. Dựa vào đấy, tôi làm một lý đoán với quan điểm đi ngược lại với quan điểm của án lệ cũ. Luận cứ của tôi đã được tòa chấp nhận và văn phòng tôi đã thắng vụ kiện đó. Thân chủ đã hoan hỷ và tặng văn phòng một món quà lớn. Chủ văn phòng tôi đã nhã nhặn nói với khách hàng đó là công của tôi và phần quà đó được dành riêng cho tôi. Đấy, làm luật sư là sướng thế đó. Sau này đi làm tòa, đâu có thể nhận quà của bị can như luật sư nhận quà của thân chủ. Làm luật sư nhận quà của thân chủ là một niềm hãnh

diện cho công lao của mình, còn làm tòa mà nhận quà của bị can thì thành một thằng ăn hối lộ, một tên ăn cắp.

Một lần, một người bạn dẫn một bà khách đến nhờ làm thủ tục ly dị. Tôi nhận lời. Thủ tục ly dị ở Việt nam lâu lắc hơn như bên Mỹ này. Phải chứng minh lỗi của đối phương. Phải qua thủ tục hòa giải. Hòa giải lần thứ nhất rồi hòa giải lần thứ hai. Công việc không khó khăn gì nhưng mất khá nhiều thì giờ. Anh bạn tôi có vẻ sốt ruột, lâu lâu lại đến hỏi là nội vụ đến đâu rồi. Hỏi mãi làm tôi cũng bực mình phải gắt lên, từ từ để tôi làm, dục giã đâu có làm nội vụ tiến triển nhanh hơn. Rồi nội vụ cũng kết thúc. Anh bạn tôi mời tôi đi ăn mừng. Tôi thấy cả bà khách của tôi cũng có mặt nữa. Tôi cũng có chút ngạc nhiên. Anh bạn tôi liền giới thiệu: "Đây là vị hôn thê của tôi." Hai người đã sống với nhau được nhiều năm cho đến khi bà vợ mất vì ung thư.

Một lần khác, lại cũng một anh bạn, đến nhờ làm ly dị. Lần này là làm ly dị vợ của anh ta. Tôi quen cả hai vợ chồng nên từ chối. Ít lâu sau gặp lại người bạn này chở xe gắn máy một bà, vẫn là bà vợ cũ. Gặp nhau, vẫy tay chào và cười lớn, vì bà vợ lại mang một cái bầu to tướng.

Thỉnh thoảng những luật sư tập sự được chủ văn phòng giao cho một vụ đi cãi tụng, thường là những tỉnh gần Sài gòn. Tôi đã có dịp đi cãi ở tòa Mỹ tho. Đi cãi ở tòa này tôi thường nhớ đến cụ Nguyễn Văn Huyền, lúc đó cụ Huyền đang là thủ lĩnh luật sư đoàn và văn phòng cụ ở Mỹ tho. Theo nội quy của luật sư đoàn, các luật sư được gọi vụ mà mình nhiệm cách theo thứ tự thâm niên, ai thâm niên hơn thì được gọi trước. Tuy nhiên cụ Huyền bao giờ cũng nhường cho đám luật sư tập sự chúng tôi cãi trước để đi về Sài gòn cho sớm sửa. Cử chỉ ưu ái của cụ Huyền làm chúng tôi nhớ mãi. Cụ Huyền sau này đắc cử vào thượng nghị viện và làm chủ tịch thượng viện. Khi cụ Huyền đi, cụ đem theo anh Nguyễn Minh Quan là luật sư tập sự sang làm việc với cụ bên thượng viện, hình như làm chánh văn phòng cho cụ Huyền thì phải. Anh Nguyễn Minh Quan lưu lạc bên thượng viện cho đến ngày mất nước nên tên vẫn trên danh biểu các luật sư tập sự. Tên

của anh đứng đầu danh biểu các luật sư tập sự, coi như "thủ lĩnh các luật sư tập sự!".

Luật sư đoàn Sài Gòn năm xưa cũng có dạ vũ tất niên như hội Ái hữu luật khoa bây giờ, chỉ có khác là thiếu màn chào cờ. Tại những dạ vũ này là lần duy nhất trong năm xuất hiện mấy vị luật sư người Pháp còn sót lại trong luật sư đoàn Sài Gòn. Các vị này không bao giờ xuất hiện trước tòa vì một lý do giản dị là tòa biện hộ bằng tiếng Việt nam. Đại diện cho những văn phòng đó là những đồng nghiệp hay luật sư tập sự người Việt.

Tại những dạ vũ tất niên này, tôi có một kỷ niệm. Tôi có một chị bạn đồng môn cũng là đồng nghiệp. Thấy mọi người khiêu vũ mà tôi cứ ngồi một chỗ liền vẫy tôi ra. Tôi lắc đầu nói rằng không biết khiêu vũ. Sốt sáng chị lôi tôi ra để dạy cho tôi. Được một lúc thì đuổi tôi vào và phán rằng: "Người gì mà nặng như cái xe bò, đẩy chẳng chịu đi." Bây giờ già rồi, vẫn chưa biết khiêu vũ.

Văn phòng của tôi cũng có nhiều khách. Là luật sư đại diện của bộ Nội vụ, nguyên việc đưa mấy tờ báo bị tịch thu ra tòa cũng mất khá nhiều thì giờ. Rồi đại diện cho tổng liên đoàn lao công, liên đoàn hỏa tượng bảo hiểm. Rồi đuổi nhà cho mấy ông chủ phố, những ông khách người Hoa ở Chợ lớn. Chủ văn phòng tôi cũng đã lớn tuổi, muốn có thì giờ nghỉ ngơi và muốn trao văn phòng lại cho tôi. Khách khứa đã có sẵn, thấy đời luật sư có vẻ sống được. Giữa lúc tương lai rộng mở thì tôi nhận được lệnh động viên. Ngày chuẩn bị lên đường nhập ngũ, ngồi chơi ở văn phòng luật sư đoàn, trước mặt những anh em đồng nghiệp, tôi đồng dục tuyên bố: "Công lý mất đi một luật gia lỗi lạc, nhưng tự do có thêm một chiến sĩ dũng cảm". Cũng chỉ là lời lộng ngôn thôi, vì mới vào nghề mấy năm chưa thể thành luật gia lỗi lạc được và sau này đi lính, lại về nha Quân pháp, tuy có đánh nhau với Việt cộng thật đấy, nhưng là Việt công đã bị bắt, lúc nào cũng có quân cảnh dân giải đi kèm nên chẳng thể là chiến sĩ dũng cảm được.

Vài hàng hồi tưởng linh tinh để nhớ lại những ngày mới vào đời đi tập sự luật sư của một anh lính mới tò te.